

Ahmadov Ahmadjon Asror o'g'li
Buxoro davlat universiteti
Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası
dotsenti, tarix fanlari falsafa doktori (PhD)

XX ASR BOSHLARIDAGI BXSAR-AFG'ONISTON CHEGARASIDAGI ZIDDIYATLI MUNOSABATLAR (ARXIV HUJJATLARI ASOSIDA)

Annotatsiya. Ushbu maqolada arxiv hujjatida keltirilgan Buxoro Xalq Sovet Respublikasi va Afg'oniston chegarasidagi ziddiyatli munosabatlar masalasi ilmiy tahlilga tortilgan. Afg'oniston chegarasida afg'onlar tomonidan amalga oshirilgan ko'ngilsizliklar, bunga javoban Buxoro hukumati tomonidan murojaat yo'llanganligi, ikki mamlakat munosabatlari doimo davom etishi bilan bog'liq jihatlar tarixiy tahlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: Afg'oniston, Buxoro, chegara, Fitrat, buxorolik, qayiq, Sheroboddan, talon-taroj, bug'doy, un, guruch, munosabat, elchi.

КОНФЛИКТНЫЕ ОТНОШЕНИЯ НА ГРАНИЦЕ БССР И АФГАНИСТАНА В НАЧАЛЕ XX ВЕКА (ПО АРХИВНЫМ ДОКУМЕНТАМ)

Аннотация. В этой статье к научному анализу был привлечен вопрос о конфликтных отношениях на границе Бухарской народной советской республики и Афганистана, представленный в архивном документе. В этой статье к научному анализу был привлечен вопрос о конфликтных отношениях на границе Бухарской народной советской республики и Афганистана, представленный в архивном документе. К историческому анализу были привлечены.

Ключевые слова: Афганистан, Бухара, граница, Фитрат, бухарский, лодка, из Шерабада, грабеж, пиеница, мука, рис, отношения, посол.

CONFLICT RELATIONS ON THE BORDER OF THE PRC-AFGHANISTAN AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY (ON THE BASIS OF ARCHIVAL DOCUMENTS)

Annotation. The issue of conflicting relations on the border between the Bukhara people's Soviet republic and Afghanistan, presented in the archival document in this article, was subject to scientific analysis. The issue of conflicting relations on the border between the Bukhara people's Soviet republic and Afghanistan, presented in the archival document in this article, was subject to scientific analysis. Aspects of the frustrations are.

Keywords: Afghanistan, Bukhara, border, Fitrat, Bukhara, boat, from Sherobod, plunder, wheat, flour, rice, attitude, ambassador.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida O'rta Osiyo mintaqasida yuz bergan siyosiy, iqtisodiy va geosiyosiy o'zgarishlar Buxoro amirligi va Afg'oniston o'rtasidagi munosabatlarga ham bevosita ta'sir ko'rsatdi. Mazkur davr jahon siyosatida "Katta o'yin" nomi bilan tanilgan Rossiya imperiyasi va Buyuk Britaniya o'rtasidagi raqobat kuchaygan, mintaqadagi an'anaviy davlatlar esa bu murakkab geosiyosiy sharoitda o'z suverenitetini va manfaatlarini saqlab qolishga intilgan davr sifatida xarakterlanadi.

Mazkur maqola arxiv hujjatlari asosida Buxoro va Afg'oniston chegara hududlaridagi ziddiyatlari jarayonlar Fitrat maqolasidagi №1987 raqam ostidagi hujjatda keltirilgan. Mazkur hujjatda:

So'ngi paytlarda sodir bo'lgan voqealar Buxoro Sovet hukumatini qattiq qayg'uga solib, uni Oliy Mustaqil Afg'oniston hukumatiga quyidagilar bilan murojaat qilishga undadi:

Yaqinda Buxoro Sovet Respublikasi hududida yashirin tashkilotlar aniqlangan bo'lib, ularning maqsadi Buxoroning amaldagi qonuniy hukumatini ag'darib tashlash va buxoroliklar o'z dushmani deb tan olgan va tajovuzkor bo'lganlarni hokimiyatga qaytarishni maqsad qilgan edi. o'z vatanlaridan badarg'a qilingan. Bu sir Buxoro hukumatini katta qayg'uga solib, uzoq vaqt davomida buxoroliklarga dushman bo'lgan harakatlar ziyoniga hurmat va immunitetning barcha afzalliklaridan bahramand bo'lgan Oliy Mustaqil Afg'oniston elchisi Abdurasulxonga ta'sir qildi[1].

Oliy Mustaqil Afg'onistonning rasmiy va faxriy elchisi Buxoro hukumati dushmanlari bilan bir qatorda fitnaga qo'shilganida, Buxoro hukumatning o'zaro do'stlik manfaatlariga sodiqligi va sadoqatiga shubha qilish uchun barcha asoslarga ega bo'lgandek edi. Shunga qaramay, Buxoro hukumati Buxoro xalqi dushmanlari markazida bo'lgan elchining orqasidan mustaqil Afg'oniston hukumati, na uning xalqi turmaganiga va barcha xiyonatkorlar zimmasiga tushmasligiga ishonch hosil qilib, o'zini xotirjam tutishda davom etdi. Abdurasulxonning qilmishlarini faqat uning shaxsiy maqsadlari bilan izohlash mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, Buxoro Sovet hukumati Abdurasulxonni Buxoro Respublikasi chegaralaridan quvib chiqarish bilan cheklandi, lekin Abdurasulxon jinoyatlari uchun javobgarlikni mustaqil Afg'oniston hukumati zimmasiga yuklashni hech qanday holatda mumkin deb hisoblamadi.

Ayni paytda Buxoro-Afg'oniston chegarasida qayg'uli voqealar yuz berdi:

Buxoro hukumatini hayrat va hayratda qoldirgan holda, Mustaqil Afg'oniston Oliy Hukumatidan bo'lgan odamlar yana bu voqealarning aybdorlariga aylanishdi. So'ngi bir necha kun ichida nima sodir bo'ldi:

Daryoning yuqori oqimida, Karkidan 60-65 kilometr uzoqlikda joylashgan Akku-Xamiyab mintaqasida afg'on sohilidagi qaroqchilar otryadi Xamiyab harbiy postining afg'on askarlari bilan birgalikda daryo bo'ylab buxorolik qayiqlarni ushlab, talon-taroj qildilar (qayiq—bu transport yuk kemasining birturi A.A). Shunday qilib, mart oyining to'qqizinchi kuni Sheroboddan 500 pud bug'doy, un, guruch va beshta qo'chqor ortib ketayotgan qayiq qo'lga olindi. Barcha yuk va narsalar Afg'oniston qirg'oqlariga olib chiqilib, uni olib ketayotgan ikki kishi bog'lanib, daryoga uloqtirildi. Ulardan biri darhol cho'kib ketdi[2].

Oradan uch oy o'tgach, Karkidan kelayotgan yana ikkita qayiqchi xuddi shu joyda ushlanib, kayuchniklardan hamma narsa olib ketilgan (qayiqchi — qayiqni boshqaruvchi shaxs-A.A), ulardan biri qattiq kaltaklangan, ikkinchisi esa asirga olingan. 14 iyul kuni xuddi shu joyda Sheroboddan 500 pud bug'doy, un va guruch olib ketayotgan qayiq qo'lga olinib, butun yuk Afg'oniston qirg'oqlariga olib ketilgan va qayiqchilarning barcha ashyolari olib ketilgan. 15 iyul kuni Xamiyab harbiy posti yaqinida to'rt nafar afg'on askari miltiqdan o'q uzib, uni qo'lga oldi. Qayiq 500 pud don olib ketayotgan edi. Qayiq afg'on qirg'oqlariga yaqinlashganda, ikki afg'on askari otda chopib kelib, hamma yuklarni sanab, qirg'oqqa tushirishni buyurib, qayiqlardan tortib, ko'yilagigacha hamma narsalarini olib ketishdi.

Buxoro hukumati hamisha o'z fuqarolarining mol-mulki va shaxsi tarafida bo'lgan holda, Afg'oniston armiyasi askarlarining yuqoridagi harakatlarini dushmanlik – ig'vogarchilik, deb bilishi va har doimgidek ko'rib chiqishi haqida Oliy Mustaqil Afg'oniston hukumatini xabardor qilishni o'z burchi deb biladi. Va tinch Buxoro aholisiga qarshi, bu aholining hayoti va xavfsizligiga qarshi qaratilgan. Shu bois Buxoro Sovet hukumati rasmiy afg'on vakillari va afg'on armiyasining buxoroliklarga dushmanlik harakatlarida bir necha bor ishtirok etganidan hayratda qolganligini bildirar ekan, bir vaqtning o'zida bu kabi ayanhli holatlarning oldini olish bo'yicha qat'iy choralar ko'rishdan bosh tortishga qarshilik qilolmaydi. Kelajakda Buxoro hukumati Afg'oniston hukumati tomonidan quyidagilarni so'zsiz qabul qiladi, xususan:

1) O'g'irlangan barcha mol-mulkni zudlik bilan qonuniy egalari, ya'ni buxorolik fuqarolarga qaytarib berish.

2) Qotilliklarni, talonchiliklarni to'xtatish, shuningdek, tinch buxoroliklarning o'limiga sabab bo'lgan barcha aybdorlarni qattiq jazolash uchun eng qat'iy choralar ko'rilsin[3].

Shu bilan birga, Buxoro hukumati o'g'irlik va qotilliklarni zudlik bilan bostirish uchun Karkida yashovchi besh nafar afg'on fuqarolarini, jumladan, oqsoqolni ham vaqtincha hibsga olishga va ularning barcha mol-mulkini muhrlashga majbur qiladi.

Sovet Buxoro hukumati bu talab Kobulga o'tkazilgan kundan boshlab o'n besh kun ichida Oliy Afg'onistonning javobini kutishga rozi bo'ladi.

Afg'oniston Oliy hukumati tomonidan o'g'irlik va qotilliklarni bostirish, shuningdek, banditlar va ularning ittifoqchilariga qarshi afg'on chegarachilari timsolidagi repressiyalarga qarshi choralar ko'rish sekinlashgan taqdirda, tinch aholining yangi o'ldirilishi haqidagi birinchi xabarda, Buxoro hukumati yuqoridagi beshta afg'on fuqarolari bilan urush davridagi garovga olinganlar kabi muomala qilishga majbur bo'ladi.

Buxoro hukumati Afg'oniston fuqarolariga nisbatan ushbu majburiy qatag'on chorasi haqida xabar berib, bu chorani chegarada tinch aholini o'ldirish va talon-taroj qilishni to'xtatish vositasi sifatida ko'radi. Shu bilan birga, Buxoro hukumati Oliy Afg'oniston hukumati e'tiboriga yuqorida aytib o'tilgan juda achinarli holatlarga qaramay, Afg'oniston hukumati bilan do'stlik va ittifoqqa sodiqlikni har qanday vosita va qurbonliklar bilan davom ettirishga qat'iy va so'zsiz niyatini yetkazadi[4].

Xulosa qilib aytganda XX asr birinchi choragidagi Buxoro va Afg'oniston munosabatlari silliq kechmagan. Ikki mamlakat o'rtasida tarixan davom etib kelayotgan munosabatlarni saqlash uchun harakatlar qilingan bo'lsada, aslida chegara hududlarida juda ko'plab talon-tarojlikm va ko'ngilsizliklar uchrab turgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'MA, R-Fond-48, Opis-1, yig'ma jild 103, 48 varaq.
2. O'MA, R-Fond-48, Opis-1, yig'ma jild 103, 48 varaq.
3. O'MA, R-Fond-48, Opis-1, yig'ma jild 103, 49 varaq.
4. O'MA, R-Fond-48, Opis-1, yig'ma jild 103, 49 varaq.
5. Asror o'g'li A. A. Prince of afghanistan isak khan orientalist dn in the interpretation of logophet //Web of Semantics: Journal of Interdisciplinary Science. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 82-85.
6. Asror o'g'li A. A. History of Afghanistan-Bukhara Relations in the Process of Incorporation of Bukhara Emirate into Russian Customs System //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 339-342.
7. Akhmadjon A. History of bukhara-afgan relations in the process of inclusion into the russian customs system //International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences. – 2023. – T. 3. – №. 3. – C. 39-46.
8. Ahmadov A. XX asr boshlarida buxoro va afg'oniston emigratsiyasi va remigratsiyasi //Modern Science and Research. – 2025. – T. 4. – №. 1. – C. 842-845.
9. Ahmadov A. Buxoro amirligidagi afg'onlar: hayoti va faoliyati xususida //Modern Science and Research. – 2025. – T. 4. – №. 2. – C. 1304-1308.